

LISE-LOTT TEIR

HELGAS RÅSEGLARPROJEKT - Rapport från seglingssäsongen 1986.

Under vintern -85/86 har sammanfattning och utvärdering av den 1:a seglingssäsongen skett. Resultatet av denna kan studeras i Björn Varenius artikel "Verksamhet, Helgeandsskeppet 1985" införd i nr 1/86 av denna tidskrift.

Med utgångspunkt från uppnådda resultat under den första seglingssäsongen planerades och utarbetades ett övnings och testseglingsprogram.

Besättningen kallades i februari 1986 till ett diskussions och informationsmöte. Detta för att tillmötesgå besättningens önskan och behov av god framförhållning för planerande av semesteruttåg o.d. för att kunna delta i seglingarna. Allt deltagande sker på frivillig basis och "egen" tid.

Dessutom är det mycket viktigt för planeringsarbetet att veta huruvida man har en besättning tillgänglig eller inte vid de schemalagda seglingarna. För att segla Helga behövs en besättning på 16-20 personer.

Inför sjösättningen vidtogs en del behövliga reparations - arbeten på Helga. Så gott som samtliga tränaclar kilades om. Båtens skrov har svällt och dess spant krympt, pga av val av byggnadsmaterial, vilket har fått till följd att snellen och tränaclar har släppt. Ett antal tränaclar byttes då dessa visade sig ha ruttnat av inne i spantet. Dessa åtgärder är rätt tidskrävande då alla kilar och naglar måste täljas till för hand. Därefter ska den gamla kilen eller tränaclern slås ut och de nya slås in för hand. En del sprickor i själva skrovet tätades med "ettan" .

Dessutom ströks Helga med ett antal omgångar tjära. Ett bra sätt att kontrollera vilka naglar som läcker är att börja med tjärning av insidan av skrovet. Vid sprickor och otäta naglar tränger tjäran ut på den torra skrovsidan.

Sjösättningen ombesörjs av Stockholms Hamn helt avgiftsfritt. Hamnen ställer dessutom likaledes avgiftsfritt, uppbevaringsplats under vinterhalvåret till förfogande.

UTDRAG UR HELGAS LOGGBOKTorsdag 8 maj (Kristi himmelfärds seglingen)

8.00 Samling Galärvarvsbryggan . Iordningställande av båten.

10.30. Avgång under rodd. Dagens besättning 16 personer in-
klusive skeppare.

11.55 Går in i Hammarbyslussen. Bosse Z på kajen, fotograferar.

12.40 Passerar Liljholmsbron. Vi går under bron.

12.50 Vi sätter segel.

13.45 upptäcktes att vanten trots upprepade sträckningar tøj-
de sig för mycket i lovart (under kryss) varvid seglet togs
ned och ankaret gick S Björnholmen(mitt emot Fridhem) Rodde
upp i lä och lunchade .

14.47 lättat ankar, rodde oss ut. Satte segel

15.30 Passerar Kungs Hatt. Dålig vind, tar ner seglet och ror

16.22 Passerar Estbröte, under rodd

16.55 Hissar segel, V om Vårby

18.00 Tvärs Ekerö k:a , fart ca 3 knop

18.52 Passerar Nygrunds boj, efter Bockholms sund. Bosse Z
på bryggan på Sb sida i sundets utlopp.(Helgö, Kaggeholm)

20.20 Angör Gästbryggan , Björkö.

Fredag 9 maj.

10.40 Lättar ankar, går från Angholmen under rodd. Svag vind
det mulnar på. Båten tar in vatten, vi har försökt åtgärda.
En betås tillverkas av en åra.

11.00 Hissas segel, litet besvär med årorna som vi behåller
utstuckna. Går mot Salvikskären, runt Björkö

11.39 Genomförs den första genomvinds vändningen Ö om Björkö.
Årorna 1, 2 och 4 BB hjälper till.

ca 11.45 Genomvinds vändning vid prick S om Björkö, från SB
till BB halsar. Därefter en misslyckad vändning SÖ om Börkö,
nära land. Vinden ca 7-9 m/s i byarna. Dejsade i god fart en
lång sträcka, några hundra meter. Rodér lagt för att under-
lätta vändningen, vilket ej fungerade på denna bog. Vände
därefter tillbaka och gick N ut utefter Björkö Ö sida. Tog
in ett rev. Undanvindsvändning SÖ Solviksskären(Där en fisk-
ljse bodde) Slog in mot Björkö, där vi gick igenom vinden och
därefter tog vi strax ned seglet kl 14.00.

15.00 Kastade ankar vid Angholmen.

17.25 Lättade ankar och gick ut i laber bris. Genovförde 1 ko-
vändning, 1 misslyckad genomvinds vändning, samt 3 lyckade

stagvändningar med Magnus, Jonas och Roger som rodde bänk 1, 2 och 4. Gick efter 3:e stagvändningen fri Angholmsbryggan Vände i höjd med bryggan och gick in. Kastade ankar ca 18.35

Lördag 9 maj . Väder: sol, lätt vind, lätt molnighet

9.35 Avgång från Björkholmen mot Galärvarvet. Under rodd.

09.56 blåser det 3 m/s.

10.30 Satte segel för styrbords halsar. Vi har betåsen ansatt.

11.15 stödrodd BB sida. För att gå högre i vind.

11.48 passerar Helgö. 12.00 Tar ned seglet- motvind.

12.25 hissar segel. Provar olika sätt att sätta halsen.

12.49 Tvärs Ekerö K:A , Firar seglet, rodd.

13.00 Hissar seglet på nytt, något bättre vindförhållanden.

14.08 tvärs Estbröte fyr. Fartuppgift från Albinbåt som går parallellt med oss. Fart 5 knop.

14.25 tvärs Sättra båtklubb. spottlogg, 6 knop.

15.20 Firar segel vid Gröndal. Rodd, Snittfart: från kl 13.00 till 15.20 : 4,5 knop. roddtakt 34 tag/min utmärkt takt.

16.20 går genom Hammarby sluss. 17.10 Sätter segel vid Kungsörns kvarnen. 1715 tar ner seglet i höjd med Wasamuseet Efter god seglats. 17.19 Förtöjer vid GALärvarvs bryggan.

Lördag 14 juni.

8.00 Samling Galärvarvsbryggan. Besättning , 15 personer.

Bär om bord masten som Sjöhistoriska Museet tagit ur vid sin roddtur. Vanten ordentligt tilltrasslade . Reser masten.

Bär ombord utrustning, båtens och besättningens.

11.00 Avgång under rodd. 11.28 Hissar segel , Saltsjö kvarn.

12.15 rundar Blockhusudden , lovar babord 90°.

12.37 Firar segel. Ror fram till Lidingöbron. Konsaterar att vi inte kommer igenom. Vänder och hissar segel.

14.30 Firar segel vid Lidingöbro Vårdshus. Lunchpaus. Skepparen informerar om juli seglingen och den tyvärr ändrade planerna. Ingen segling till Åland. 1 vecka kring Birka det mest realistiska alternativet pga besättnings tillgången för en 14 dagars segling till Åland , för liten.

15.24 Lättar ankar och går för åror. 15.33 Hissa segel vid SXX:s hamn, vid röd pinne.

15.53 Firar segel vid Blockhusudden . rodd 17.05 tvärs Salt sjökvarn. 17.40 Förtöjer vid hemma bryggan.

söndag 15 juni.

8.00 Samling Galärvarvsbryggan. 9.00 Avgång under rodd mot Riddarfjärden. 9.30 Gick under Årstabron med ca 0,4 m till godo.

10.10 Slussade oss in i Mälaren, Hammarby Sluss. Rodd.

11.40 Hissar segel, Långholms badhuset. 11.56 Länsar in under Västerbron.

12.10 Vänder genom vinden, med södrodd. 12.20 Vänder med vinden mitt på Riddarfjärden. 12.40 Firar segel vid Långholmen. 13.50 Hissar segel strax efter Liljeholmsbron. 1

14.19 Firar segel vid Årstavikens S.S. Rodd. 15.00 Väntar på slussning tillbaka ut i Saltsjön. Slipper betala slussavgift.

16.00 Passerar ut ur kanalen vid Saltsjökvärn. Möts av kastvindar och besvärligt svall från nära passerande Waxholmsbåtar. 17.35 Anländer hemmanbryggan vid Galärvarvet.

söndag 20 juli. Väder: god sikt, vind 1-2 m/s V-SV.

8.00 Samling Galärvarvsbryggan. Besättning, för dagen, 14 personer. 3 besättningsmedlemmar tillsluter på Birka.

9.40 Avgång under rodd. 9.50 Hissar segel Skeppsholmen.

10.05 Firar segel vid Saltsjö kvarn. 10.15 Ror genom Hammarbykanalen. 10.45 Väntar på slussning in i Mälaren. 11.05 Går in i slussen. Erik E kommer med gummibåten som vi ska låna.

11.15 ut ur slussen, hjälpmotor-båten kopplas till Helga så vi ej behöver ro i motvinden. 17.40 Ut på Björkfjärden. 20.30

Anländer till Björkö, tillsyningsmannens brygga för eskort

till kvarteret. 20.40 "Run-Janne" ska bogsera oss runt ön, går

ej bra. Kopplar loss oss igen. 22.00 Kenth och skepparen går över i "gummit" letar efter den vasskanal som vi ska in i. Vi

ligger still på N sidan av Birka. 22.30 Kasar ankar efter vass-navigering. Seglet beslås.

måndag 21 juli Väder: lätt mullet, vind 2-7 s/m.

10.00 Samling i båten. Komplettering med skvättbord och trimning av barlasten. 10.38 Klart för avgång. Stryker ut genom

vasseh. 10.40 Hissar segel. Vindmätning: 2-5 m/S riktning 240 grader.

11.56-59 Vänt genom vinden. Tid att vända 3 min. 12.32 Vänt

genom vidnen. Tid: 2,5 min. Provat med akterbolin, förbättring.

Ett antal fartmätningar utförs. Snittfart av dessa: 3-4 knop.

14.45 Ror in till Adelsö brygga, efter att ha tagit ner seglet
 16.30 Lägger ut från Adelsö. Vädret har försämrats, regn och
 byig kastvind 6-9 m/s. Tar in ett rev enligt skepparens bes-
 lut. Trots detta mycket god segling. Nu märks att besättnin-
 gen är något för kort. Helga kränger i byarna och burkning ska
 till för att hålla henne rätt. 17.30 Tar ner seglet. Driver
 bakåt en aning. Lägger ut årorna och börjar ro efter hand.
 Går in i vasskanalen. 17.54 Vid kaj. Gör i ordning segel.m.m.

tisdag 22 juli

10.00 Samling i båten. 10.12 Tid för avgång, under rodd .
 10:15 Transportbåten sidokopplas. Åror tas in. Rundar Birka,
 mot Kuröns fyr, upp mot Rindö för att få gynnsam segelvind.
 13.22 Satt segel En mängd av de planerade fartmätningarna ut-
 förs. Vind: 2/m/s riktning: 160 grader. Bästa tid: 3.9 knop.
 Alla värden med följebåt på släp. 14.30 kompassen justers
 från 110 till 90 grader. 14.50 Vänt genom vinden UTAN stöd-
 rodd. Tid : 1,5 min. 15.10 Försök att vända genom vinden, gick
 ej bra. Ingen vind. 15.21 firat segel. Rodd. 16.30 rodd i
 hård motvind. byar upp till 7 m/s. 17.30 Hissat segel, Nya
 fartprov. Med ett rev intaget. Vind 4-5 m/s, riktning SO.
 Kurs mot vinden, bästa resultat: 45 grader mot vinden med 15
 grader avdrift Alltså: 60 grader mot vinden. Fart, 3 knop.
 18.25 Vänt genom vinden 18.30 Transportbåten anländer med
 Kenth som landsatt Bosse V. Ylva anländer som förstärkning.
 19.10 Firar segel. transportbåten tillkopplas. Hemgång.
 20.45 Anländer vår brygga.

onsdag 23 juli

10.00 samling i båten. Länspumpning. 10.24 Avgång under rodd.
 Går mot Adelsöbrygga. 10.37 Hissar segel . Förförsta gång
 utan ordergivning. Gick bra Tid: 2 min. Från rodd till segel.
 10.51 Dagens fartmätningar påbörjas. Bästa resultat: 3.5 knop.
 Avdrift 0 grader, Vind 3 m/s Riktn. S. 11.29 Firat segel ,
 Adelsö brygga. Ror in. 12.45 Tid för avgång. Rodd och motor-
 transport upp mot lämplig segelvind. Regn o kallt. 14.10
 Satt segel . I samma ögonblick mojnar den tidigare så hårda
 motvinden.! Fartprov utförs. 14.30 Firat segel vid Angbåtåts-
 bryggan. ror in. 14.36 Förtöjer vid guidbryggan, Anders H an-
 länder och mönstrar på. 16.00 Diverse reparations och komplet-
 teringsarbeten ombord.

torsdag 24 juli

10.10 Avgång från guidebryggan . Där vi legat på grund av ogynsam vind på vår sida av Birka. 10.20 Hissar segel, Adelsölandet. Utfört diverse tester. Vänder genom vinden, 12.30 Firar segel, transportbåten sätts igeång. 13.34 Gör klart hissar segel vid Gåsholmen. 13.53 Firar segel, Angholmsbryggan ror sita metrarna in. 13.55 Förtöjer vid guidbryggan. Anal tester under dagen 30 st. Bästa värden : 4.3 knops fart. Vind 4-5 m/s , 90 grader. Kurs mot vinden: 45 grader +10 grader avdrift . Alla mätvärden tagna med följebåt på släp. Övningarna avbryts för dagen pga av uselt väder.

fredag 25 juli

10.00 samling i Helga. Bryggseglingsövningar med de nya gigtågen. Skepparen informerar om segling med dylika. 13.10 Tid för avgång. Kopplar till 2 bogserbåtar. 14.20 Kastar ankar vid Viksberg i väntan på bra vind. 15.30 Lättar ankar, ror upp i vind. 15.35 Hissar segel. Tidmätning mellan fasta geografiska punkter. 16.20 tvärs Bornhuvud fyr - 16.59 tvärs Midsommar S udde bl.a. Mätt fribord höjd 0,4 m. Med lösripa, 0,62 m. under läns. 17.26 Genomvinds vändning Tid: 2,5 min. Vid denna vändning provades gigtågen för första gången. Klar förbättring. Vändningen utfördes utan stödrodd. Åror användes endast som broms. 17.50 Provat att "bromsa" upp farten genom att dra upp seglet med gigtågen. Gick bra. 18.00 "firar " segel genom att dra upp det till rån med gigtågen. Ror in till hemmanbryggan på Birka .

Under dagen genomfördes fartprov. Vid dessa provades även att hissa och sänka seglet inför fartkontrollerna. 0.5 m högre segle gav något ökad fart, 4,2 knop mot 3,6 knop. Vi provade även att sätta akter bolin, blev lätt lovgirig.

lördag 27 juli

11.00 Avgång från Birka mot GALärvarvet. Drar oss ut genom vassen. Ror. 11.11 Hissar segel vid Björkö/Ångskär. Går med stöd av transprotbåtens motor, tills vi får bättre vind. Slår av mororn . 11.50 ca. seglar ifrån en Stortriss. 12.46 Tar ner seglet, Bockholmssundets brygga. 13.24 Hissar segel vid Grådal . 14.22 Firar segel, går för motor. 14.55 Hissar segel Slagsta holmen. 16.48 Firar segel vid Gröndal. Startar motorn. Erik E kommer och eskorterar oss med sin Öhrviken 11. 17.45

17.45 Går in i Hammarby sluss. Lena kopplar loss gummibåten och åker över till Öhrviken. Rodd. 18.15 Går under Danviksbron. 18.37 Galärvarvshamnen, avrustar båten.

Under transportresa in till Sth utfördes vid seglingarna fartkontroller. Bästa tid : 3,5 knop. Vindstyrka 2-4 m/s vindriktning 225-240 grader.

Några synpunkter

Säsongens seglingar har gett oss ytterligare någon pusselbit vad det gäller att utforska den medeltida seglingskonstens hemligheter. Dock är det så, som så ofta här i livet, att för varje besvarad fråga uppstår minst 2 nya. Så också vad det gäller att segla rå-riggat.

Med de erfarenheter vi bibringats vid fjolårets seglingar, samt råd och anvisningar från våra mer erfarna danska kollegor, har vissa förändringar skett i riggning och teknikhänseende.

Att i detalj gå in på dessa skulle föra allt för långt i detta sammanhang. Den som är specialintresserad av tabeller över fart, avdrift o.d mätning får ge sig till tåls tills resultaten redovisas i form av rapport från projektledningen.

Några förändringar som kan nämnas är att vi bytt ut skotbänken mot en betås. Detta för att bättre kunna föra ut halsen vilket är viktigt för att kunna hålla liket ordentligt sträckt. Vi har kompletterat betåsen med ett par block för att underlätta arbetet för halskarlarna när de ska skota om.

Seglet har försetts med gigtåg och 2 extra block. Vi provade att sätta block för att underlätta arbetet med att ta hem eller släcka kollrepet. Vi har fördelat om barlasten. Vi har provat att sätta akter bolin och att flytta om bolinen till en akterpenta. Alla dessa åtgärder har visat sig i stort, ha en positiv inverkan på seglingen.

Vår förhoppning är att projektet kan fortsätta även nästa år men just nu ser det tjarvt ut. Detta pga vi i arbetsgruppen är geografiskt utspridda i landet numera.

Ännu återstår det mycket att lära sig om våra förfäders seglingskonst. För det är verkligen fråga om en svår konst, men en mycket spännande och stimulerande konst att studera.